

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ + КОНФЕРЕНЦІЯ • 2025

НОВИЙ КУРС • WWW.NEWROUTE.ORG.UA

КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ

СГ НТМ «Новий курс»

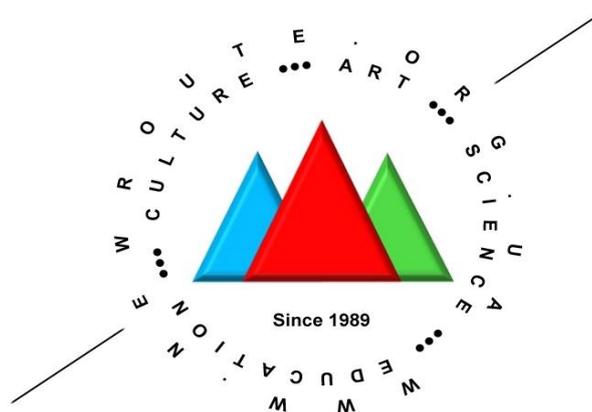
КОЛЕКТИВНА МОНОГРАФІЯ + КОНФЕРЕНЦІЯ • 2025

НОВИЙ КУРС • WWW.NEWROUTE.ORG.UA

ISBN 978-617-7886-69-2

DOI: 10.61718/mon202502

Publisher ID: 7886

ДИНАМІКА ТА СПЕЦИФІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Коллективна монографія

Харків • СГ НТМ «Новий курс» • 2025

УДК 001:1

Д44

Динаміка та специфіка сталого розвитку суспільства: кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 116 с.

ISBN 978-617-7886-69-2

DOI: 10.61718/mon202502

www.newroute.org.ua

Рецензенти

*Штулер Ірина Юрївна, доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

*Погоріла Світлана Григорівна, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славистичної філології, педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету*

*Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаської державної машинобудівної академії*

*Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти та гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського*

Рекомендовано до друку вченою радою наукової установи
Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс»
(протокол № 2мн-2025 від 01.03.2025)

Видавець СГ НТМ «Новий курс» – діяльність у науковій, видавничій,
освітній, творчій, інформаційній сфері з 1989 року.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції:

ДК № 8013 від 22.11.2023. Зареєстровано у Global Register of Publishers.

Ідентифікатор видавця 7886. www.newroute.org.ua

Колективна монографія присвячена актуальним питанням розвитку сучасного суспільства. Досліджуються проблеми в таких сферах як: освіта, фізична культура, спорт, культура і мистецтво, дизайн, релігієзнавство, історія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, богослов'я, економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, суспільні комунікації, охорона здоров'я, соціальна робота, соціальне забезпечення, оподаткування, фінанси, банківська справа, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля, біржова діяльність, легка промисловість, видавництво, поліграфія, готельно-ресторанна справа, екологія, туризм тощо. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями розвитку сучасної науки та практики. Колективна монографія оприлюднюється за результатами проведення науково-практичної конференції «Трансформація світу: минуле, сьогодні, майбутнє», участь дистанційна, 27 лютого – 1 березня 2025 року, м. Харків, Україна. За результатами проведення конференції та оприлюднення рукописів автори отримують електронні сертифікати. Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

www.newroute.org.ua

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

© СГ НТМ «Новий курс», 2025

© Автори, 2025

3.3.	<i>Циватий Вячеслав Григорович</i> Спічрайтинг, публічне мовлення, ораторська майстерність і дипломатична риторика в умовах трансформаційних змін світоустрою й соціуму: міжнародно-політичний та інституціональний аспекти.	...	69
3.4.	<i>Палько Віктор Іванович</i> Особливості правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту.	...	84
Розділ четвертий.			
Виробничий потенціал, сфера послуг та екологічна складова їх сталого розвитку: промисловість, видавництво, поліграфія, туризм, готельно-ресторанна справа, екологія.			... 92
4.1.	<i>Арсененко Ірина Анатоліївна, Донець Ірина Анатоліївна, Донченко Лариса Михайлівна, Непиша Олександр Вікторович</i> Сучасні аспекти медіаграмотності в туристичному бізнесі України.	...	92
4.2.	<i>Савченко Ольга Михайлівна</i> Сублімаційний спосіб друкування в технології виготовлення дерев'яних паковань: особливості та сфери застосування.	...	93
4.3.	<i>Кравченко Анжела Вікторівна, Фесенко Тетяна Олександрівна, Шуляк Павло Миколайович</i> Новітні технології в будівництві: трансформація галузі у 21 столітті.	...	98
4.4.	<i>Гришко Світлана Вікторівна, Левада Ольга Михайлівна, Прохорова Лариса Анатоліївна, Непиша Олександр Вікторович, Зав'ялова Тетяна Василівна</i> Вплив воєнних дій на стан ґрунтів в Україні.	...	100
4.5.	<i>Кочубей Наталія Андріївна, Моргун Людмила Василівна, Науменко Ніна Миколаївна</i> Безпека та стандарти в будівництві: нові виклики ХХІ століття.	...	102
4.6.	<i>Худо Володимир Володимирович</i> Управлінські стратегії у готельно-ресторанному бізнесі: перспективи та виклики ефективного управління.	...	103
Післямова.			... 115

26. Майдан І. Г. Як я був першим послом незалежної України в Ірані. *Україна дипломатична*. 2015. Вип. 16. С. 546-554.
27. Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості / І. Б. Матяш (відп. ред.). К.: ІВЦ Планета; ГДП, 2016. 428 с.
28. Сагайдак О. П., Сардачук П. Д. Посольство і консульство. Організація і форми роботи. Київ: Знання, 2014. 320с.
29. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2001. Вип. 5. С. 30-33.
30. Knight J. Internationalization: A Decade of Changes and Challenges. *International Higher Education*. 2008. N50. P. 6-7.
31. Інтернаціоналізація вищої освіти в Україні: методичні рекомендації / Л. Горбунова, М. Дебич, В. Зінченко, І. Сікорська, І. Степаненко, О. Шипко / За ред. І. Степаненко. К.: ІВО НАПН України, 2016. 158 с.
32. Вербицька А. В. Комплекс інструментів стимулювання інтернаціоналізації вищої освіти України в процесі інтеграції до європейського освітньо-наукового простору. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Том 30 (69), № 6. С. 29–32.
33. Ціватий В. Г. Навчання державних службовців: особливості формування професійних компетентностей із міжкультурної комунікації та діаспорології (інституціональний дискурс). *Освітньо-професійна програма за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»: відповідь на виклики сьогодення: збірник наукових статей*. Київ: НАДУ, 2021. С. 112-114.
34. Public Diplomacy: A New Strategic Imperative, 2016. 196p.
35. Ціватий В. Модель дипломатії та дипломатична система Королівства Бельгія в умовах глобалізації: інституціональний і політико-міжнародний дискурс (досвід для України). В. Ціватий, Н.-Т. Аношина. *Україна дипломатична: науковий щорічник*. Київ, 2022. Вип. XXIII (23). С. 429-441.
36. Ціватий В.-Г. Інституціональна історія та особливості української ідентичності як фактор формування сучасної парадигми розвитку суспільства: теоретико-методологічний, міжкультурно-регіональний і практичний дискурс сучасної дипломатичної системи та моделі дипломатії України. *Формування сучасної парадигми розвитку суспільства: Колективна монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. Розділ 2.3. С. 51-79.
37. Black J. A History of Diplomacy / Jeremy Black. Reaktion Books, 2010. 312p.
38. Ціватий В. Г. Дипломатичний протокол і етикет міжнародної ввічливості в умовах мондіалізованого світоустрою XXI століття: теоретико-методологічний і практичний дискурс наукової та освітньої дипломатії. *Сучасне суспільство: Колективна монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2022. Розділ 3.12. С. 338-348.
39. Бистрицький С. Вступ. С. Бистрицький, Р. Зимовець, С. Пролєєв. *Комунікація і культура в глобальному світі*. К.: Дух і Літера, 2020. С. 2-18.
40. Ададуров В. Історія Франції. Королівська держава та створення нації (від початків до кінця XVIII століття). Львів, 2002. 412с.
41. Ситник Г. П. Інформаційна компонента критичних (надзвичайних) ситуацій у контексті забезпечення державної безпеки. *Науковий вісник: Державне управління: науковий журнал*. 2020. No2(4). С. 327-339.
42. Bjoła C., Manor I. The Oxford Handbook of Digital Diplomacy. Oxford University Press USA, 2024. 848p.
43. Ціватий В. Г. Концепт «національна безпека держави»: сучасні імперативи і конституційні цінності (міжнародно-політичний, політико-дипломатичний та інституціональний аспекти). *Національна безпека як конституційна цінність: сучасні виклики. Збірник наукових праць*. Харків: 2023. С. 156-161.
44. Ціватий В. Г. Кроскультуральність, інституціональні витоки та особливості формування моделі дипломатії Грецької Республіки: глобалізаційний і міжнародно-політичний аспекти. *Глобальний світ: виклики сьогодення: колективна монографія*. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. С. 51-65.
45. Global Diplomacy: An Introduction To Theory And Practice. Thierry Balzacq, Frédéric Charillon Frédéric, Frédéric Ramel, Nicole Snow. Palgrave Macmillan, 2020. 350 p.
46. Дипломатичні представництва іноземних держав та представництва міжнародних організацій в Україні. Київ: Департамент державного протоколу Міністерства закордонних справ України, 2025. Січень 2025. 128 с.

УДК 342.95:351

Палько Віктор Іванович

Кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: 0000-0003-0478-8993

*Національний університет «Одеська морська академія»***3.4. Особливості правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту**

У цій статті розкривається характеристика правового статусу особи, яка потребує тимчасового захисту. Аргументовано положення про те, що статус осіб, які потребують тимчасового захисту є спеціальним та передбачає сукупність пов'язаних між собою елементів: права, обов'язки, деліктоздатність, тобто здатність особи нести юридичну відповідальність за шкоду, заподіяну її протиправними діями. Акцентовано увагу на тому, що реалізація правового статусу вказаної категорії осіб, регламентована конституційним, міжнародним, європейським, міграційним правом України, що зумовлено специфікою правових відносин осіб, які потребують тимчасового захисту. Розглядаються правові зобов'язання України щодо іноземців та осіб без громадянств, які не відповідають юридичному визначенню «біженця», але були вимушено переміщені зі своїх домівок. В міжнародних документах та законодавстві України закріплені як «тимчасовий захист». Проаналізовано законодавство України, що визначає порядок регулювання суспільних відносин у сфері визнання особою, яка потребує тимчасового захисту, втрати та позбавлення цього статусу, а також встановлення правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту. Ключові слова: статус, біженці, тимчасовий захист, права, гарантії, обов'язки, іноземці та особи без громадянства, міжнародний захист.

Постановка проблеми. Сучасні глобальні виклики – збройні конфлікти, гуманітарні кризи, екологічні катастрофи– спричиняють виникнення численних випадків, коли особам необхідно надавати спеціальний правовий режим для забезпечення їх безпеки та доступу до основних прав. Легітимізація статусу осіб, які потребують тимчасового захисту, є важливим інструментом правового регулювання, що дозволяє державам і міжнародним організаціям оперативного реагувати на кризові ситуації.

В цьому дослідженні розглядаються поняття, риси та правові механізми, які стосуються тимчасового захисту особи з урахуванням міжнародного та європейського права і національного законодавства України.

У зв'язку з цим, можна навести основні причини, чому правовий статус таких осіб є особливим:

По-перше, це глобалізація та зростання міграції. Зі зростанням міжнародних конфліктів, внутрішньо переміщених осіб та природних катастроф, кількість людей, які потребують тимчасового захисту, збільшується. Війни в Сирії, Афганістані та Україні, а також гуманітарні кризи в різних частинах світу ведуть до великих потоків біженців та шукачів притулку. Законодавство, що регулює тимчасовий захист, дозволяє країнам реагувати на ці виклики, надаючи гуманітарний захист особам, що перебувають у крайній небезпеці.

По-друге, це право на захист. Оскільки міжнародні договори, зокрема Конвенція ООН про статус біженців 1951 року, надають конкретні права біженцям, важливо забезпечити, щоб особи, які потребують тимчасового захисту, мали доступ до прав, таких як право на проживання, медичне обслуговування, освіту та роботу в країнах, які приймають біженців. Тому правовий статус є важливим для гарантування базових прав та забезпечення гідних умов життя.

По-третє, це виклики для національних систем. Враховуючи різноманітність національних імміграційних та притулкових систем, країни часто стикаються з труднощами у забезпеченні адекватного правового статусу для всіх осіб, що потребують тимчасового захисту. Це може включати переповненість притулків, неготовність національних систем до великої кількості таких осіб або недостатню правову визначеність щодо їх прав та обов'язків. Поглиблене розуміння цього питання дозволяє створити ефективні механізми для надання тимчасової допомоги та забезпечення прав.

По-четверте, це проблеми інтеграції. Правовий статус осіб, що потребують тимчасового захисту, є важливим для їх подальшої інтеграції в суспільство. Адекватний правовий статус дозволяє таким особам отримати доступ до ресурсів для адаптації: освіти, трудового ринку, медичних послуг тощо, що є важливим для їхнього соціального та економічного становища.

Таким чином, питання правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту, є важливим не тільки з точки зору міжнародних прав, але й з практичних причин, адже воно стосується забезпечення прав людини та ефективного управління міграційними потоками в умовах глобальних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі в основному досліджувались питання правового статусу біженців та осіб, які потребують додаткового захисту, це такі вчені, як Босий В. П., Свящук А. Л., Сорока І. О., Грабова Я. О., Гудвін-Гілл Г. С., Омельченко А. В., Поєдинок О. О., Чуєнко В. І. та інші. Серед наукових праць варто звернути увагу на працю Олени Малиновської «Тимчасовий захист: Виникнення, еволюція, сутність» (2023).

Необхідно зауважити що проблема правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту є ще мало дослідженою, порівняно із статусом біженців. Щоб подолати цю доктринальну прогалину, в нашому дослідженні звернута увага на особливості правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту.

Мета статті – розкрити зміст особливостей правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту, з посиланням на міжнародні документи та міграційне законодавство України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні порядок регулювання суспільних відносин у сфері надання захисту іноземцям та особам без громадянства регулюється Директивою Ради 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року «Про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та заходи щодо сприяння рівновазі зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб» (далі – Директива 2001/55/ЄС) [1], Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 8 липня 2011 року № 3671-VI (далі – Закон № 3671-VI) [2] та іншими нормативно-правовими документами.

Зауважимо також, що Директива 2001/55/ЄС застосовується лише до тих осіб, хто виїжджає зі «своєї країни чи регіону походження», а Законом № 3671-VI, передбачені, окрім надання правового статусу біженця, такі форми захисту шукачів притулку, як визнання особою, що потребує додаткового або тимчасового захисту.

1. Поняття та зміст правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту.

Поняття правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту має розглядатися через призму міжнародного та європейського права, зокрема у контексті законодавства Європейського Союзу (ЄС) і законодавства України. Він визначається сукупністю їхніх прав, обов'язків і гарантій, встановлених у відповідності до міжнародних стандартів та національного законодавства країн-членів ЄС та України і формується з урахуванням особливостей надзвичайних обставин.

Термін «статус осіб, які потребують тимчасового захисту» має юридичне значення і використовується в контексті міжнародного гуманітарного права, а також в національних правових системах для визначення особливого статусу осіб, які вимушено покидають свою країну через конфлікти, насильство або інші кризові ситуації.

Розглянемо структуру правового статусу особи, яка потребує тимчасового захисту та є комплексною системою, що забезпечує як оперативне реагування на кризову ситуацію, так і гарантування основних прав і соціальних гарантій для вразливих осіб. Вона складається з наступних взаємопов'язаних компонентів:

1. Нормативно-правова база: а) законодавчі акти, включають як міжнародні документи (Директива 2001/55/ЄС, Конвенція про статус біженців 1951р., міжнародні пакти прав людини), так і національне законодавство, Закон № 3671-VI, акти про надзвичайний правовий режим); 2) підзаконні нормативні акти: постанови, роз'яснення, інструкції та інші документи, що деталізують процедури надання захисту.

2. Суб'єкти правового режиму: 1) особи, що потребують захисту, це фізичні особи, які опинилися у кризових ситуаціях (збройний конфлікт, гуманітарна криза) і не можуть забезпечити свою безпеку; 2) органи державної влади та місцевого самоврядування, служби соціального захисту, організації, що здійснюють контроль та моніторинг за виконанням заходів захисту; 3) міжнародні та регіональні організації: у разі співпраці з міжнародними структурами (УВКБ ООН, Європейські інституції), що сприяють гармонізації стандартів та підтримці державних заходів.

3. Права, свободи та гарантії: 1) основні права: право на життя, безпеку, захист від дискримінації, доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та праці; 2) Соціальні гарантії: забезпечення мінімального рівня соціальних послуг, підтримка в адаптації та інтеграції до суспільства; 3) юридичні гарантії: наявність чітко визначених правових механізмів, що запобігають зловживанням та дискримінації.

4. Обов'язки та відповідальність: 1) обов'язки осіб: дотримання законодавства країни перебування, співпраця з органами влади, дотримання встановлених процедур для продовження чи зміни статусу; 2) відповідальність державних органів: забезпечення своєчасного і ефективного надання захисту, контроль за дотриманням прав осіб, моніторинг реалізації соціальних гарантій.

5. Процедури встановлення та переходу статусу: 1) процедури визначення статусу: спрощені адміністративні процедури, що дозволяють оперативно встановити правовий режим тимчасового захисту; 2) механізми перевірки та моніторингу: системи контролю за дотриманням встановлених прав та обов'язків, можливість перегляду статусу залежно від зміни обставин (продовження, зміна на постійний режим або повернення до нормального правового режиму).

Таким чином, структура правового статусу особи, яка потребує тимчасового захисту, побудована на комплексному поєднанні нормативно-правової бази, чітко визначених суб'єктів, системи прав та гарантій, а також ефективних процедур встановлення, контролю і соціальної підтримки. Такий підхід дозволяє забезпечити оперативну реакцію у кризових ситуаціях та гарантувати захист прав і гідності вразливих осіб. Особливості цього статусу зумовлені тимчасовим характером захисту, спеціальними процедурами надання такого статусу та обмеженнями порівняно з іншими формами міжнародного захисту (наприклад, статусом біженця).

Необхідно зазначити, що правовий статус осіб, які потребують тимчасового захисту, поєднує соціальні, економічні, медичні, освітні та сімейні права з обов'язками дотримання законодавства приймаючої держави. Водночас тимчасовий характер захисту обумовлює певні обмеження щодо тривалості перебування та можливостей інтеграції у суспільство приймаючої держави.

Наведені міжнародні та національні положення з питань регулювання правового статусу дають підстави виділити особливості правового статусу осіб, які потребують тимчасового захисту:

1) Тимчасовість захисту: статус в ЄС надається на визначений строк або до завершення кризи, що вимагало застосування надзвичайних заходів (зазвичай до 1 року з можливістю продовження). В Україні такий статус діє протягом періоду надання тимчасового захисту.

2) Прискорена процедура надання статусу: відсутність індивідуального розгляду заяв на притулок.

3) Надзвичайність: визнання особи, яка потребує захисту, базується на фактичних загрозах життю, здоров'ю чи свободі.

4) Гуманітарність: правовий режим базується на принципах захисту людської гідності та забезпечення базових прав людини.

5) Правова гарантіїність: нормативно закріплені права і обов'язки, що дозволяють особі отримувати належний рівень захисту та доступ до соціальних послуг. Особи, що перебувають під тимчасовим захистом, мають забезпечення мінімального рівня соціальних гарантій, що відповідає міжнародним стандартам.

6) Обмежений обсяг прав: порівняно зі статусом біженця, права осіб під тимчасовим захистом можуть бути обмеженими (наприклад, у сфері возз'єднання сім'ї).

7) Специфічні соціальні гарантії: доступ до базових соціальних послуг, охорони здоров'я та освіти.

8) Гнучкість: механізми надання тимчасового захисту адаптуються до специфіки ситуації, зокрема, щодо масштабів кризи та її локальних особливостей. Країни ЄС мають певну свободу у визначенні додаткових умов

тимчасового захисту.

9) Належний рівень захисту та доступ до соціальних послуг.

10) Заборона колективного вислання та забезпечує захист від депортації до країн, де особам загрожує серйозна небезпека.

11) Захисні механізми та обов'язки: 1) правовий захист від дискримінації: нормативні акти передбачають, що особа не може бути позбавлена основних прав через свій статус; 2) обов'язки щодо співпраці з органами державної влади: тимчасовий захист може супроводжуватися певними адміністративними вимогами, спрямованими на контроль за перебуванням таких осіб на території держави.

Аналізуючи Закон № 3671-VI можна зробити висновок про те, що є суттєві відмінності між статусом біженців і тимчасовим захистом:

1. Біженці є особами, які відповідно до міжнародних норм (особливо Конвенції ООН 1951 року та Протоколу 1967 року) отримують статус через загрозу їхньому життю чи свободі через переслідування за ознаками раси, релігії, національності, належності до певної соціальної групи або політичних переконань. Біженці можуть перебувати в країнах на постійній основі і можуть отримати довгострокові права на проживання, працю, медичну допомогу та освіту.

2. Тимчасовий захист, в свою чергу, зазвичай надається на обмежений період і покликаний бути відповіддю на надзвичайні ситуації, такі як війни, наслідки після природних катастроф чи етнічних чисток. Це швидше відновлювальна міграційна практика для підтримки країни-реципієнта в період кризи. Статус тимчасового захисту не дає довгострокових прав на проживання, хоча він може бути продовжений залежно від обставин.

2. Правовий статус осіб, яким надано тимчасовий захист.

Запровадження механізму тимчасового захисту поставило на порядок денний питання, пов'язане із визначенням мінімального обсягу соціальних прав переміщених осіб, адже кожна держава має власні національні системи їхньої реалізації [3, с. 41].

Тимчасовий захист – це форма захисту, що є винятковим практичним заходом, обмеженим у часі, і надається в Україні іноземцям та особам без громадянства, які масово прибули в Україну і не можуть повернутися в країну постійного проживання через обставини, які зазначені у пункті 14 частини першої цієї статті Закону № 3671-VI.

Відповідно до п.14 ч.1 ст.1 вказаного закону зазначено, що особи, які потребують тимчасового захисту, - це іноземці та особи без громадянства, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації, громадянської війни, зіткнень на етнічній основі, природних чи техногенних катастроф або інших подій, що порушують громадський порядок у певній частині або на всій території країни походження.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 26 Закону № 3671-VI Кабінет Міністрів України приймає за пропозицією центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту, рішення про тимчасовий захист осіб та про припинення тимчасового захисту.

Так ст.2 (а) Директиви 2001/55/ЄС визначає «тимчасовий захист» як терміновий захід для надання захисту переміщеним особам, які не можуть повернутися до своєї країни походження. Тимчасовий захист є винятковою формою захисту, що надається особам, які прибули в Україну у зв'язку з масовими міграційними потоками, спричиненими війною, насильством або іншими обставинами, що створюють загрозу для їхнього життя і здоров'я в країні походження.

Отже, тимчасовий захист – це інструмент, який дозволяє у виняткових ситуаціях надавати негайний та тимчасовий захист у разі масового припливу переміщених осіб з країн, які не можуть повернутися до країни свого походження. Крім того, тимчасовий захист є ефективним та практичним інструментом для сприяння ефективному управлінню масовими потоками переміщених осіб, забезпечуючи захист від вислання, визнання потреб у міжнародному захисті та швидкий доступ до безпеки та забезпечення прав.

Особи, яким надано тимчасовий захист, є іноземцями чи особами без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах на період дії обставин, за наявності яких було надано тимчасовий захист.

Таким особам видається посвідчення особи, яке діє протягом періоду надання тимчасового захисту.

Посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист (далі – посвідчення), є паспортним документом, що посвідчує особу його власника та підтверджує факт визнання його особою, яка потребує тимчасового захисту, і є дійсним для реалізації прав та виконання обов'язків, передбачених Законом № 3671-VI та іншими

нормативно-правовими актами України.

Процедура видачі посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист регулюється Положенням про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист, яке затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 199 (далі- Положення) [4].

Посвідчення видається в установленому порядку територіальним органом ДМС в Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Севастополі кожному іноземцю або особі без громадянства, які досягли повноліття.

Відповідно до пункту 13 Положення посвідчення видається територіальним органом протягом одного робочого дня з моменту подання особою заяви про отримання посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист, а в разі відсутності документів, що посвідчують особу, або, якщо такі документи є підробленими, - після проведення ідентифікації.

У разі прийняття рішення про припинення тимчасового захисту особи посвідчення може бути вилучене або визнане недійсним відповідно до Закону № 3671-VI, а також в інших випадках, передбачених законодавством.

Посвідчення підлягає обміну в разі зміни прізвища та імені особи, яка потребує тимчасового захисту, виявлення розбіжностей у записах, непридатності його для використання.

Обмін посвідчення проводиться протягом семи робочих днів після прийняття відповідного рішення територіальним органом за місцем проживання особи, якій надано тимчасовий захист.

3. Соціальн- правовий статус осіб, які потребують тимчасового захисту.

Соціально-правовий статус – це правовий режим, який гарантує особам, що потребують тимчасового захисту, доступ до широкого спектра соціальних послуг і гарантій, спрямованих на забезпечення їх базових життєвих потреб і сприяння соціальної адаптації.

Права користувачів тимчасового захисту, як іноземців, які на строк його дії вважаються такими, що законно перебувають на території України, доволі широкі [5,с.25].

Згідно із ч.1 ст.20 Закону № 3671-VI особи, яким надано тимчасовий захист, мають право на:

1. Безоплатне проживання у придатних для тимчасового перебування місцях. Вимоги до місць тимчасового перебування осіб, яким надано тимчасовий захист, встановлюються Кабінетом Міністрів України. Перелік місць для тимчасового перебування осіб, яким надано тимчасовий захист, та порядок утримання таких місць визначаються Кабінетом Міністрів України з урахуванням пропозицій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

2. Забезпечення достатнім харчуванням, ліками, одягом з урахуванням спеціальних потреб дітей, у тому числі новонароджених, осіб із захворюваннями, осіб похилого віку.

3. Отримання роботи в Україні на строк, на який надано тимчасовий захист.

4. Отримання грошової допомоги, якщо в них немає інших доходів в Україні.

5. Свободу пересування територією України на тих самих умовах, що визначаються законами України для іноземців та осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах.

6. Безоплатну невідкладну медичну допомогу в державних закладах охорони здоров'я.

7. Добровільне повернення в країну походження.

8. Подання заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, у порядку, встановленому Законом № 3671-VI.

9. Отримання інформації про свої права та обов'язки рідною або зрозумілою їм мовою.

10. Користування іншими правами, які їм гарантуються відповідно до міжнародних договорів, законів та інших нормативно-правових актів України.

Неповнолітня особа, яка отримала тимчасовий захист, має право на виховання та навчання в державних та комунальних дошкільних, загальноосвітніх та професійних навчальних закладах у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти.

Власники цих посвідчень повинні дотримуватися законів України, зокрема правил перебування на її території, не порушувати громадський порядок тощо.

Отже, соціальний правовий статус орієнтований на забезпечення доступу до життєво важливих соціальних послуг і підтримку інтеграції в суспільство, тоді як спеціальний правовий статус встановлює окремий режим оперативного захисту, адаптований до умов надзвичайних ситуацій із спрощеними процедурами. Обидва підходи спрямовані на надання негайної допомоги та гарантій для осіб, які потребують тимчасового захисту, і є важливими елементами сучасної системи захисту вразливих груп населення.

В ст. 21 Закону № 3671-VI передбачені обов'язки осіб, яким надано тимчасовий захист. Вони зобов'язані:

1. Дотримуватися вимог Конституції та законів України.
2. Подати всі наявні документи та достовірну інформацію про себе.
3. Пройти ідентифікацію особи в разі відсутності документів, що посвідчують особу, або в разі пред'явлення фальшивого документа.
4. Пройти реєстрацію.
5. Пройти обов'язкове медичне обстеження.
6. Виконувати інші зобов'язання нарівні з іноземцями та особами без громадянства, які на законних підставах тимчасово перебувають в Україні.

Важливим аспектом є покриття витрат на тимчасовий захист іноземців та осіб без громадянства. Надання тимчасового захисту цій категорії осіб здійснюється за кошти Державного бюджету України. Надання тимчасового захисту іноземцям та особам без громадянства може здійснюватися в порядку, встановленому законодавством України, за кошти міжнародних організацій, благодійних фондів та громадських організацій.

4. Припинення тимчасового захисту.

Відповідно до п.1 ст.24 Закону № 3671-VI тимчасовий захист припиняється, коли обставини, які стали підставою для надання захисту, більше не існують. Це може бути через стабілізацію політичної ситуації, відновлення мирного порядку, припинення збройних конфліктів або відновлення прав людини в країні походження особи. Законодавець передбачає, що тимчасовий захист є умовним і залежить від конкретних умов у країні походження.

Припинення тимчасового захисту може призвести до повернення осіб у країну походження, але за умови, що це буде безпечним і не буде порушувати їхніх прав, таких як право на життя, право не бути підданим катуванням чи нелюдському поводженню. Якщо особа не може повернутися через загрозу для її життя чи свободи, навіть після стабілізації ситуації в країні, право на захист повинно бути продовжене або надано додатковий захист.

Згідно з Рекомендацією УВКБ ООН (UNHCR) 2003/5, тимчасовий захист може бути припинений, коли більше немає умов, які б обґрунтовували його надання. Проте повернення таких осіб не повинно відбуватися, якщо в країні походження зберігається ризик переслідування чи серйозної загрози їхньому життю, що відповідає принципам міжнародного гуманітарного права.

За Директивою 2001/55/ЄС, тимчасовий захист припиняється, якщо обставини в країні походження біженця змінюються на краще, але знову ж таки, повернення не є обов'язковим, якщо це пов'язано з серйозною загрозою.

В пункті 2 ст.24 Закону № 3671-VI встановлено, що тимчасовий захист припиняється, якщо особа змінює країну перебування і переїжджає до іншої держави. Це може означати, що особа більше не потребує захисту в Україні, якщо вона знайшла новий притулок в іншій країні, де її права не порушуються. Проте, якщо нова країна не забезпечує достатній рівень захисту, особа може звернутися за міжнародною допомогою і це може вимагати правових процедур для зміни захисту або статусу.

Міжнародними стандартами передбачено, що у разі, якщо особа переїжджає до іншої країни, важливо оцінити, чи нова країна забезпечує права особи, що потребує захисту, на рівні міжнародних стандартів. УВКБ ООН зазначає, що переміщення в межах різних країн не повинно призводити до порушення прав осіб, які вже перебувають під захистом. Так у разі переїзду осіб, які потребують тимчасового захисту, до іншої країни ЄС, країна, що надає тимчасовий захист, може припинити цей статус, якщо нова країна приймає їх. Переїзд до іншої країни не впливає на статус тимчасового захисту, але може бути підставою для розгляду питання про припинення захисту в іншій юрисдикції.

Відповідно до ч.2 ст. 24 Закону № 3671-VI органом, що приймає рішення про припинення тимчасового захисту, є Кабінет Міністрів України. Це вказує на важливість координації та державного контролю за припиненням захисту, що може залежати від обставин у країні походження та міжнародної ситуації. Рішення Кабінету Міністрів про припинення тимчасового захисту має юридичне значення і може бути оскаржене в суді. Водночас, важливо, щоб це рішення не порушувало права осіб, що перебувають під захистом, і не було прийнято без належного юридичного обґрунтування.

Частина 3 ст. 24 Закону № 3671-VI закріплює принцип, що тимчасовий захист осіб припиняється автоматично в момент подання особою заяви щодо визнання її біженцем або особою, що потребує додаткового захисту, до того, як Кабінет Міністрів України прийме рішення про припинення тимчасового захисту на загальнодержавному рівні. Підтримка тимчасового захисту припиняється з того моменту, коли центральний орган виконавчої влади, відповідальний за питання біженців, прийме рішення щодо оформлення документів для вирішення питання про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту. Правові наслідки

цієї норми полягають у тому, що особа, яка подала заяву на отримання статусу біженця або особи, що потребує додаткового захисту, фактично втрачає статус тимчасового захисту після прийняття рішення центральним органом виконавчої влади щодо оформлення документів для вирішення питання про визнання її статусу.

Цей механізм спрямований на запобігання ситуаціям, коли особи могли б одночасно отримувати тимчасовий захист та статус біженця, що є важливим для ефективного управління притулком і захистом біженців в Україні.

Європейська директива 2001/55/ЄС передбачає тимчасовий захист у випадках масових втеч, але надає країнам-членам ЄС можливість припинити тимчасовий захист на національному рівні після того, як особа подала заяву про надання статусу біженця. Тобто в ЄС є схожі механізми припинення тимчасового захисту, хоча порядок може варіюватися залежно від національних законодавств.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях наголошував на необхідності забезпечення ефективного доступу до процедур надання статусу біженця та тимчасового захисту, при цьому не порушуючи права осіб на захист від насильства або небезпеки. У разі припинення тимчасового захисту важливо, щоб особи не залишалися без належного захисту поки не буде розглянуте їх звернення.

Так ч. 4 ст. 24 Закону № 3671-VI передбачає, що рішення про припинення тимчасового захисту щодо особи, яка визнана такою, що потребує цього захисту, приймається центральним органом виконавчої влади, що реалізує політику у сфері біженців і осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Важливим є те, що це рішення стосується осіб, які були попередньо оформлені для вирішення питання щодо їх визнання біженцями або особами, які потребують додаткового захисту. Центральний орган виконавчої влади — це орган, який має повноваження ухвалювати рішення щодо припинення тимчасового захисту, і він є ключовим у процесі дотримання прав біженців. Рішення про припинення тимчасового захисту має бути чітко обґрунтованим і ґрунтуватися на певних підставах, які визначаються законодавством.

Припинення тимчасового захисту означає, що особа втрачає правовий статус тимчасово захищеної особи, що може мати низку наслідків: 1) втрата права на перебування на території України на умовах тимчасового захисту. 2) зупинення надання допомоги або інших соціальних виплат. 3) можливість депортації або примусового повернення в країну походження, якщо це дозволяє міжнародне право та обставини. Це рішення може бути оскаржене, зокрема, в судовому порядку, якщо особа вважає, що її права порушено.

Необхідно зауважити, що Директива 2001/55/ЄС забезпечує мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту біженцям у випадках масових переміщень осіб. Вона також передбачає механізм припинення тимчасового захисту, якщо особа більше не відповідає вимогам для надання цього статусу (наприклад, ситуація в країні походження стабілізувалася).

5. Підстави для позбавлення тимчасового захисту в індивідуальному порядку.

Позбавлення тимчасового захисту є важливим кроком у контексті безпеки держави та боротьби з правопорушеннями. Однак важливо, щоб цей процес був обґрунтованим і не порушував принципи міжнародного права, зокрема права осіб на захист від небезпеки та право на справедливий суд. Це питання є важливим для забезпечення правової визначеності та гарантій прав осіб, які перебувають на території України у статусі біженців або осіб, що потребують додаткового чи тимчасового захисту.

В частині 1 ст. 25 Закону № 3671-VI вказано, що до прийняття рішення Кабінетом Міністрів України про припинення тимчасового захисту особа може повернутися до країни походження внаслідок припинення дії обставин, за наявності яких було надано тимчасовий захист. Це може включати відновлення безпеки, стабільності чи мирного стану в країні походження особи.

Термін «обставини», що обґрунтовують надання тимчасового захисту, потребує чіткого визначення. Це можуть бути військові конфлікти, серйозні порушення прав людини або природні катастрофи, що зробили неможливим життя в країні. Зазначена норма узгоджується з міжнародними стандартами та законодавством інших країн, які передбачають позбавлення тимчасового захисту для осіб, що вчинили воєнні злочини чи злочини проти людяності. Це відповідає основним принципам міжнародного права, що зобов'язують держави захищати мир, права людини та міжнародний порядок.

Особа позбавляється тимчасового захисту в разі вчинення злочину:

1) Проти миру, воєнного злочину або злочину проти людства і людяності, як їх визначено у міжнародному праві. Вчинення злочину, визначеного міжнародним правом (наприклад, воєнного злочину), є серйозною підставою для скасування тимчасового захисту, оскільки це загрожує громадській безпеці.

2) Вчинення злочину неполітичного характеру за межами України до прибуття в Україну з метою отримання тимчасового захисту, якщо таке діяння відповідно до Кримінального кодексу України належить до тяжких або особливо тяжких злочинів. Під злочином неполітичного характеру маються на увазі злочини, що не

пов'язані з політичною діяльністю, протестами чи іншими політичними мотивами. Такими можуть бути, наприклад, злочини, пов'язані з насильством, крадіжками, корупцією чи іншими правопорушеннями, які не мають відношення до політичної боротьби.

Відповідно до Кримінального кодексу України, тяжким злочином вважається злочин, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 3 до 10 років. Особливо тяжким є злочин, за який передбачено покарання понад 10 років або довічне позбавлення волі.

Вчинення злочину за межами України: дане положення означає, що особа може бути позбавлена тимчасового захисту, навіть якщо злочин був вчинений до її прибуття в Україну. Важливим є питання юрисдикції, оскільки особа може бути залучена до кримінальної відповідальності в іншій країні, однак при вирішенні питання тимчасового захисту в Україні правові наслідки злочину, вчиненого за межами держави, мають бути враховані.

Відповідно до ч.2 Закону № 3671-VI рішення про позбавлення тимчасового захисту щодо особи приймається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту. Ця частина закону вказує на те, що орган, який займається питаннями біженців та осіб, що потребують захисту, є відповідальним за прийняття рішення щодо позбавлення особи тимчасового захисту. Центральним органом виконавчої влади є, як правило, Міністерство внутрішніх справ України, ДМСУ України або інший відповідний державний орган, який уповноважений діяти в цій сфері. Це рішення має бути обґрунтованим і прийматися відповідно до законодавства та міжнародних норм.

Позбавлення тимчасового захисту може мати серйозні правові наслідки для особи. Втрата цього статусу може призвести до депортації, а також обмеження в доступі до різних прав та гарантій, які надаються тимчасовим захистом. Втрата правового статусу особи, що тимчасового захисту, може вплинути на можливість для доступу до медичної допомоги, освіти та інших соціальних послуг.

Підстави для позбавлення тимчасового захисту повинні відповідати міжнародним стандартам у сфері захисту прав, які потребують додаткового чи тимчасового захисту. Позбавлення статусу біженця або особи, що потребує захисту, може відбуватися тільки у разі, якщо особа більше не відповідає критеріям, встановленим для надання статусу. Це може включати дії особи, які суперечать принципам міжнародного права, наприклад, скоєння серйозних злочинів або загроза для національної безпеки. Згідно з Директивою ЄС 2011/95/ЄС про норми та процедури для надання міжнародного захисту (включаючи тимчасовий захист), держави-члени ЄС можуть позбавити особу тимчасового захисту на підставі подібних критеріїв, якщо особа більше не відповідає умовам для надання такого статусу.

Висновки. Статус осіб, які потребують тимчасового захисту, є важливим механізмом для забезпечення прав та безпеки осіб, які вимушено покидають свої домівки через зовнішні загрози. Це правовий інструмент, що дозволяє країнам надавати допомогу таким особам без необхідності проходити звичайну процедуру отримання притулку, і є важливою складовою міжнародної гуманітарної політики.

Механізми тимчасового захисту мають важливе значення в умовах гуманітарних криз, таких як збройні конфлікти, природні катастрофи та політичні переслідування. Однак реалізація таких механізмів на національному рівні та їх інтеграція в міжнародну систему стикаються з низкою проблем, які потребують вирішення для ефективної підтримки осіб, які потребують тимчасового захисту.

Джерела.

1. Директива ЄС 2011/55/ЄС від 20 липня 2011 року «Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому». URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Direkt_ES_2011_55.pdf
2. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T113671>.
3. Омельченко А. В. Соціальні права осіб, що отримали тимчасовий захист або статус біженця за кордоном. Наукові записки. Серія: право. Випуск 14. 2023. С.40-44. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/251>
4. Про затвердження Положення про посвідчення особи, якій надано тимчасовий захист. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2012 р. № 199. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2012-%D0%BF#n8>
5. Малиновська О. Тимчасовий захист: виникнення, еволюція, сутність. Migration & Law. 2022. Vol. 2 (issues 5-6). С. 5-30. URL: <https://nam.kyiv.ua/files/publications/mandl-20225-6-malynovska-olena.pdf>